

תוכן

7	פתיחה
15	קביים של ברזל
25	נחש
49	ארבה
67	צילי וגילי
81	יפה יותר ממה שיש
107	ויקטוריה
127	שארל
145	מקווה
157	דודה שמחה
175	נאג'י
189	האשכנזים
201	תמונות
217	לרחוץ את סבתא

פתיחה

"הצדיק לא הגיע היום..." פתחה סביחה והקיפה בידיה את הרחוב, כדי להראות היכן מצוי המקום שממנו הוא נעדר.

"כן, אני יודעת. גם אני לא ראיתי אותו." השיבה לה חתון חברתה והוסיפה, "דווקא התעוררתי מוקדם היום וחיכיתי לו. רציתי לצאת אליו ולבקש ברכה."

אף על פי שלא ראתה את האיש הקדוש, הילדה ידעה במי מדובר. מעולם לא פגשה בו. בכל בוקר היו מקדימי קום רואים אותו פוסע במעלה רחוב הרב קוק אל כיוון רחוב ירושלים ובכל יום כאשר הגיעו אל ביתה המבוקרות הקבועות של אחר הצהריים וגלגלו את השכנים בין לשונותיהן, השיחה נקלעה לבסוף אליו, אף על פי שגם הרכלניות לא ידעו את שמו. בדרך כלל ישבה בצד ולא הצטרפה אל הדוברות, כדי שאמה לא תגרש אותה מן המרפסת, אבל באותו הבוקר קרעה, בין הדיבורים שלהן, פתח לסקרנותה.

"איפה הוא גר?" שאלה.

"אף אחד לא יודע." השיבה ברטה והורידה את ראשה אל לבה, כאילו חוסר הידיעה הוא משהו שיש להצטער עליו.

אל השכונה הגיע מאי שם, מחוץ למגורים המשותפים, ומן הרחוב הראשי יצא אל אי שם, אל מעבר ליחד השכונתי. היו שאמרו שהוא גר בבני ברק. היו שאמרו שהוא בא ממקום רחוק עוד יותר, כמה רחוק? איש לא יכול היה להסביר. אולי פתח תקנה ואולי אפילו הרצליה. בכל בוקר אפשר היה לראותו פוסע פסיעות קטנות ועקשניות אל יעדו.

"לאן הוא הולך?" שאלה.

"אני חושבת שהוא הולך לבית חולים!" פסקה חתון את תשובתה.

"אבל אין שום בית חולים בכיוון שהוא הולך אליו." ברטה הביטה

באחותה.

“אז בטח למרפאה. אפילו את יכולה לראות כמה נורא הוא נראה.”
 הפסיעות האטיות שלו העירו אדוות של ניחושים. היו שאמרו שהוא חולה מאוד והיו שאמרו שהוא עצוב מאוד. גם אלה וגם אלה לא יכלו לדעת דבר מעולמו, אבל הסקרנות אכלה בכול. גברת לב, בעלת המכולת השכונתית, סיפרה שהוא הולך בכל יום אל הרופא לבדיקות. יש לו מום בלב, לחשה אל הקונות והן הנהנו תשובה אילמת בראשן, אף על פי שלחלק מן הנשים נראה היה ששום מרפאה לא המתינה לו בסוף ההליכה. שכנים הפסיקו את פעילותם המשכימה והביטו אחריו מתמיד בעלייה שנראה היה למעלה מכוחו, אבל הוא גבר עליה צעד אחר צעד. מאחר שהעיניים של הילדה לא ראו את האיש, דמיונה יכול היה ללכת רחוק יחד אתו. היא ראתה אותו פוסע לאט נוגע לא נוגע במדרכה ופרפרים צהובים ולבנים עוטפים את ראשו כמו כתר.

“בן כמה הוא?” שאלה.

“אולי שבעים אולי שמונים.” נדמה היה שסביחה דיברה אל עצמה ולא אל הילדה.
 “אני חושבת שיש לו אפילו תשעים.” כמו תמיד, חתון סירבה להעניק לחברתה לרכילות את המספר האחרון.

כל אנשי השכונה ניסו להתקרב אל האיש. גם גברת לב, שניקתה בכל בוקר את הרחבה שלפני חנותה, הפסיקה את הטאטוא, נשענה על המקל ושלחה אחריו את געגועיה. השכנים, כאשר ראו אותו מושך את צעדיו, יצאו מבתיהם, עקפו אותו, ישבו על גדר האבן שחיקקה את הבתים שעמדו בקצה העלייה והמתינו. הוא בא אליהם וישב לנוח לצדם כשהוא שולח אל עבר השכונה את נשימותיו העמוקות. לאחר כמה רגעים, כאשר נרגע גופו, בירכו אותו היושבים לצדו לשלום. בתשובה העניק להם את חיוכי פניו והם הביטו בו שוקקים. היו לו

עיניים נקיות. ניכר היה בהן שהן אהבו לראות את מה שהן ראו ותושבי השכונה, שלא היו להם עיניים לראות את המובן מאליו, לא שבעו מלהביט בעיניים האלה. תמיד חיך אל המברכים אותו ושלה אליהם את ליטופי עיניו. משום שהחיוך שלו היה בהיר, הדעה הכללית בשכונה הייתה שגם המחשבות שלו מאירות כמו עיניו ואת הבהירות הזאת השתוקקו להכניס אל תוך הצער שהם קראו לו בית.

מעולם לא דיבר עם השכנים. גם כאשר בירכו אותו, השיב בשחוק פעוט, אבל לאיש לא היה אכפת. כל שרצו היה לשבת לרגע לצדו, להקשיב לחיוכיו ולקחת ממנו צידה של אהבה שתשביע את ימיהם. גברים מחוסרי עבודה באו לשבת לצדו כדי שייתן להם ברכת פרנסה. נשים הביאו אל הגדר את התינוקות החולים כדי שיעניק להם ברכת החלמה. הוא לא אמר דבר, רק ליטף את ראשי הפעוטות וחיך אל האמהות שהיו בטוחות שאת התפילה נשא בלבו והעביר אותה ללא מילים אל אלוהים.

הילדה, שדמיינה אותו יושב בקצה הרחוב ומלאכים לצדו, שאלה:

“למה הוא לא מדבר?”

“אולי הוא לא מכיר את העברית?” אמה יצאה אל המרפסת עם

כוסות התה המסורתיות.

“לכי תביאי את הַבְּעֵבֶע.” שלחה אותה להביא מן המטבח את

עוגיות התמרים שבלעדיהן התה נותר בודד במרירותו.

“אולי הוא אילם?” הוסיפה להקשות.

“אילם צריך להיות גם חירש,” סביחה העבירה את מבטה על

הרחוב כדי לראות אם התרחש שם דבר מה הראוי לתשומת לב,

“בטוח שהזקן שומע את מה שאומרים לו.”

הישיש יצר תעלומה גדולה לתושבי השכונה הקטנה. חידה שלא

יכלו להכיל. בכל בוקר ראו אותו משיק לחייהם ולאחר שעה קלה

נעלם ואיש לא ראה אותו שב בדרך שהלך בה. המסתורין שאפף את

דמותו העניק לו הילה של קדושה. כולם אמרו שיש בו משהו שלא מן העולם הזה. לא ייתכן שבגיל מופלג שכזה האיש עדיין ייקנה מעקשנות המאבק. היו שאמרו שהוא ניחן בכישרון של להיות בו זמנית באתרים רבים, חלקם גם נשבעו שראו אותו בעת ובעונה אחת בשני מקומות ברחוב. נהג מונית שגר בשכונה הסמוכה סיפר שיום אחד כאשר הסיע נוסעים במעלה הרב קוק, ראה את האיש יושב עם עדת מעריציו וכאשר הגיע אל רחוב נגבה ראה אותו לפניו, מוליך קדימה את עקשנותו. כששמעה את הסיפורים, הילדה ראתה אותו יושב בזקן לבן בין המסובים סביבו כמו היה אליהו הנביא שבא לשתות את כוס היין ונעלם. אנשי השכונה תהו על מעשיו. מדוע הוא נראה הולך רק בכיוון אחד ולא שב? זה בלתי אפשרי ללכת רק לאותו כיוון ולעולם לא לשוב.

"אולי הוא חוזר באוטובוס?" הציעה ליושבות במרפסת.

"לא..." ברטה ליטפה את בטנה שתפחה ועלתה על גדותיה,

"מישהו מהשכנים היה פוגש אותו שם."

"הוא לא חוזר באוטובוס. זה בטוח, וגם לא ברגל," חתון הביטה

באחותה ההרה בשביעות רצון, "אני ובעלי יושבים בכל ערב במרפסת

עד שעה מאוחרת ואף פעם לא ראינו אותו חוזר!"

"אז איך הוא חוזר למקום שהוא שלו?"

"אף אחד לא יודע... אולי יש לו קפיצת הדרך."

"מה זה קפיצת דרך?"

"זה דבר שיש רק לצדיקים גדולים. הם יכולים להיות ברגע אחד

בתל אביב וברגע הבא להיות בשכונה שלנו." גומות החן בלחייה של

ברטה העמיקו אליה את חיוכה.

הזקן ההוא מעולם לא הביט לאחור. נדמה היה שמה שהשאר

מאחוריו מת בכל יום ונותר לו רק מה שהיה מונח לפניו. ואף על פי

שההרגשה של כולם הייתה שהדרך הולכת ואוזלת לו, הוא לא מיהר.

בהליכה אטית המשיך לצעוד, כאילו אלוהים עצמו ציווה עליו את ההליכה. לאנשים נדמה היה שהוא הולך וגדל אל תוך האדמה. בכל פעם היה כפוף יותר, כאילו נטל את משא הסביבה על כתפיו הצרות מנשוא, ובכל זאת המשיך לעלות אל הבלתי נודע. כששמעה בפעם הראשונה שהוא גדל פנימה, דמיונותיה של הילדה הלכו הרחק מן הדיבור הציבורי. היא ראתה אותו מרחף רחוק מן השכונה, אל המקום בו החופש גר, שולח שורשים אל תוך העננים ומשאיר עליהם כמה פיסות אדמה.

“אולי הוא עושה סיבוב וחוזר הביתה בדרך אחרת?” המרפסת שלחה שתיקה אל עקשנותה ואמה הביטה בה בחוסר שביעות רצון.
 “סיבוב?” לבסוף גלגלה סביחה בפיה את המילה יחד עם נתח מן הבעבע, “מה פתאום סיבוב? רק משוגעים מסתובבים ככה סתם בכל יום בלי כיוון!” אמרה כאילו ציטטה חוק שנכתב על לוחות הברית שמשה הוריד מהר סיני. הילדה ישבה ותהתה אם הדין הזה חל רק על מבוגרים, או גם על ילדים, כי היא בהחלט הסתובבה בעולם לבד וללא מטרה ואולי חשבה, גם אני קצת משוגעת כמו אותו זקן.
 “איפה המשפחה שלו?” שאלה.

“את שואלת איפה המשפחה שלו ואני שואלת איזו משפחה מרשה לזקן כזה ללכת ככה בעצמו?”
 “אולי אין לו משפחה? אולי הוא חי לבד?”
 “אין דבר כזה!” סביחה הביטה בה כאילו הוציאה קללה מהפה.
 “אין דבר כזה שמישהו חי לבד בלי משפחה! אף אחד לא חי לבד!”

לתושבי השיכונים בסביבה שהביטו בו מן הבלקונים, היה נדמה שהזמן פורט אותו למעות קטנות. מדי יום הפכו הפסיעות שלו לדקות יותר ויותר. צעדיו היו של אדם המרגיש שההליכה שלו היא אולי

ההליכה האחרונה ויחד עמו הרגישה כל הסביבה שאכן בזאת הפעם לא יצליח לגבור על המעלה, אבל למחרת ראו אותו שב ומעניק לזמן את קיומו. הילדה דמינה את הישיש הולך דרומה מן הקיום, אל מקומות שהיא עצמה לא העזה להגיע.

סביחה הביטה ביושבות במרפסת ולחשה, "השכן מלמטה אמר לי ששלשום, שהיה ערפל, הוא ראה אותו עולה לאט. כשהוא הגיע למעלה התפזר פתאום הערפל והוא ראה שגבר צעיר עומד במקום הזקן!"

"זה לא יכול להיות! איזה שכן סיפר לך את זה?" ביטלה חתון את דבריה בהינף יד.

"בזמנים שונים אנחנו חיים חיים שונים." זאת הייתה האם שהביטה החוצה מן השיחה.

הילדה נעצה באמה עיניים מבוהלות. גם שאר הנשים במרפסת נראו כאילו לא הבינו את מה שהיא אמרה ואז נזכרה הילדה בחוברת שמצאה בספרייה של בית הספר.

בכל יום ישי החליפה ספרים. הספרנית לא הניחה לתלמידים להגיע אל המדפים. הם היו צריכים לעמוד מאחורי פשפש ולהושיט לה את הספר שלקחו בשבוע שעבר. הילדה קיבלה ממנה ספרים על חלוצים. היו הרבה מחלות וביצות בספרים האלה וגם הרבה תאריכים. כאשר שאלה למה היא לא מקבלת ספרים שאפשר ליהנות מהקריאה בהם, ענתה הספרנית, "כולכם צריכים ללמוד בזכות מי אתם נמצאים פה ולא בגולה!"

לפעמים ביקשה המורה מתלמיד שילך ויביא לה ספר לכיתה. לילדה זאת הייתה הזדמנות לגעת בספרים שלא הייתה לה אפשרות להגיע אליהם. לכן, בכל הזדמנות, התנדבה לקחת את הספר שהמורה רצתה להקריא ממנו. הספרנית הלכה לחפש את מה שהיא הייתה אמורה לחפש והשאירה אותה עומדת לבדה. על השולחן ראתה

חוברת, היא הושיטה יד ומשכה אותה אליה. הילדה לא הבינה הרבה. היו שם תמונות ודיבורים על התמונות. משכה את לבה תמונה אחת של הרים ונשרים. היה כתוב למטה שצריך להפוך את התמונה, כי לפעמים צריך להסתכל על הדברים מנקודת מבט שונה. לאחר שסובבה את החוברת, הילדה ראתה אישה יפה עם כובע ונוצה. אולי, חשבה, אולי צריך להסתכל על הזקן הזה ממקום אחר? אולי הוא ייראה אחרת?

”מה זה משנה, העיקר שהיום הוא לא בא ואני רציתי לקחת אליו את ברטה שיברך אותה לבן.” מחקה חתון מראשה את התמונה.
 ”אולי קרה לו משהו!” נחרדה, ”אולי הוא לא רוצה יותר לחזור אלינו.”

אָמָה תפסה אותה בידה.

”את מדברת יותר מדי! לכי להכין שעורים!”

שלוש האורחות הניחו את השיחה בצד והביטו בה כאילו ראו אותה בפעם הראשונה. האם המשיכה ללגום מן התה.

קביים של ברזל

בכיתות של אז, ליד אותו שולחן ישבו שניים מאותו הזן ומאותו המין. הדברים קרו, פעם אחר פעם, ללא תכנון מוקדם, כמו מאליהם. בכל יום ראשון ללימודים, המהירים תפסו את המקומות הראשונים והמאחרים את המקומות שהם חשבו שאפשר להסתתר בהם מעיני המורים. בכל השורות לא היה אפשר למצוא זוג מעורב. כך זה היה מאז נברא העולם. הילדה לא תמהה על כך כמו שלא התפלאה שאבינו אברהם לקח את בנו הקטן כדי להעלות אותו באש. זו הייתה דרכו של עולם המבוגרים והכיתה של הילדה לא הייתה שונה משאר הכיתות בבתי הספר של פעם. גם בכיתה שלה ישבו בנים ליד בנים ואשכנזים ליד אשכנזים, כולם חוץ מרבקה וידידיה.

הילד הפיקח ביותר בכיתה ואולי גם בבית הספר כולו, היה ידידיה. המורים היללו את חכמתו וגם הילדים, קטנים וגדולים, פנו אליו כל אימת שהיו צריכים לפסוק בבעיה או קושיה. ידידיה נהג להשתהות ולא לענות מיד. במשך רגע או שניים עמד במקומו מהרהר ותמיד, בקול דקיק של ענני נוצה, העניק לקהל שעמד סביבו את אותו משפט. "זה מעניין. אני צריך לחשוב על זה..." אמר ברצינות של שלמה המלך ולאחר זמן, לפעמים שעתיים, לפעמים יום ולפעמים אפילו שבוע, ניגש אל השואלים ופסק את פסוקו.

פרט להערצה, ידידיה לא היה צריך הרבה משאר הילדים בבית הספר. רציני הסתובב לבדו בעולם ואל הלימודים נהג להגיע כשבידו הילקוט החום ובעיניו נשא חשיבות. סמכותי ניגש אל השולחן האחרון בסוף הכיתה, שם ישב ליד רבקה שהייתה משותקת ורגליה היו מונחות בתוך פיגומים של ברזל. הקביים, שעזרו לה להגיע אל השולחן, נשענו

מיותמים מידיה על הקיר האחורי של הכיתה שהיה מקושט בציורים של חקלאים חורשים וזורעים את אדמתם.

כולם העריצו את ידידיה על ידיעותיו ועל הדרך שבה התייחס אל חברתו לשולחן. תמיד עזר לה להגיע ולשבת במקומה. הוא ניקה אחריה את הפירורים כאשר סיימה לאכול את ארוחת עשר, קילף למענה את התפוזים שמילאו את שקיות האוכל של כל אחד ואחד מהילדים בכיתה ועשה בעבורה שליחויות שונות. המורים נתנו אותו לדוגמה כל אימת שנתקלו בהתנהגות לא ראויה מצד אחד מהתלמידים האחרים.

שני החברים לא השתתפו הרבה במהלך השיעורים. אם המורים פנו אל רבקה, היא הייתה מסמיקה ולוחשת משהו אל תוך החזה שלה. גם ידידיה לא השתתף הרבה בדיבורים, כשנשאל שאלה ענה בקיצור ולעניין, אבל נדמה היה שרבקה מעניינת אותו הרבה יותר ממה שיצא מפי המורים. במשך כל הזמן שישבו שניהם יחד, הם העבירו ביניהם מילים של שקט. לבדם לאטו את עצמם ולפעמים, הלחישה שלהם נשמעה באוזני הילדה כמו צעקה.

יום חמישי היה היום שבו יצאו יחד הילדה ואמה אל הקניות. הילדה נשאה את הסלים והאם נשאה ונתנה עם המוכרים. באחד מימי חמישי אלה נתקלו בצרכנייה בידידיה ואמו. גם הוא החזיק סלים בידי ונגרר אחר אמו אל אגף הירקות והפירות. להפתעת הילדה, החלה אמה לשוחח עם אמו בידידות. התברר שהן שכנו אוהל לצד אוהל במחנה העולים 'שער העלייה'.

ידידיה זרק אל הילדה שלום חפוז ואמו, כשסיימה למלא את הסלים, שלחה אותו עמם הביתה. לאחר שהלך החלה לדבר בשבחו, "הוא הילד הכי מוכשר בכל בית הספר!" שלחה לעברן את גאוותה.

“המורים אומרים שהוא יכול להמשיך וללמוד ואולי אפילו הוא יהיה מורה!”

הילדה שידעה שבעיני אִמָּה מורים הם דמויות שניצבות מעל ומעבר לשאר הבריות והיא דיברה עליהם כמעט בחרדת קודש, חשבה שאכן מתאים לידידיה להמשיך וללמוד ולהיות מורה. האישה הלכה אחריהן במסדרונות הצרכנייה והמשיכה להקיף אותן כדיבורים על חכמתו של בנה.

כאשר נפרדה מהן לבסוף, פנתה האם אל הילדה, “כמה זאת יודעת לדבר! אני לא חושבת שהילד שלה כל-כך חכם.”
 “למה?” הופתעה הילדה.

“ראית איך הוא שם את האבטיח על הירקות? אם אימא שלו לא הייתה שמה לב, היה מחכה לה בבית רסק עגבניות!”

אף על פי מה שאָמָה אמרה, ידידיה הצליח בכל המבחנים וקיבל, כמעט תמיד, את הציון ‘מצוין’. בכתב נקי ומסודר שהדגיש אותו בקווים אדומים ענה על השאלות בקיצור ולעניין. הכתב של רבקה, לעומתו, היה חלש ולא בטוח בעצמו. המורים לא תמיד הצליחו להבין מה היא רוצה לומר. לעתים קרובות המורים העירו לרבקה על כך שהתשובות שלה היו דומות לתשובות של ידידיה, אבל מפני שהייתה חלשה וביישנית, סלחו לה על כך.

רק התורנים הורשו להישאר בזמן ההפוגה מן הלימודים ולשמור על הכיתה מכל רע. בכל הפסקה יצא ידידיה אל חצר בית הספר. הוא עמד תחת עץ האזדרכת מוקף קהל מעריצים והשאיר את חברתו בכיתה. רבקה לא יכלה לצאת החוצה, אולי בגלל המוגבלות שלה, אבל הילדה ידעה שזאת איננה הסיבה. רבקה לא יצאה החוצה בגלל אִמָּה ומוטי,

אחיה הצעיר שהיה ילד פעוט וצנום ואפשר היה לחשוב שהוא עדיין שייך לגן הילדים ולא לבית הספר.

אָמָה של רבקה הגיעה בכל יום בזמן הפסקת האוכל וסיפקה לילדים בבית הספר שעשוע. לאחר שהביאה את הכריך עם הפרי לבתה, יצאה אל החצר. כאשר ראה אותה מופיעה, עזב מוטי את משחקיו והחל לדהור הלאה ממנה. היא רדפה אחריו אוחזת בבננה, או בתפוז, מתחננת שיעצור ויאכל את הפרי. "מוטלה" צעקה לו בשפה שלהם, של האשכנזים, "מוטלה, קום הייר!" הוא נמלט ממנה והתחבא בין הילדים שפינו לו מקום צוחקים וכך ערכו שניהם ביחד את המופע היומי בכל רחבי חצר בית הספר. אף על פי שהיה זריז, לפעמים הצליחה לתפוס בזרועו ולנסות לדחוף לו את הפרי אל תוך הפה. הוא בעט ברגליה בתשובה וצעק, "סתלקי מפה משוגעת אחת!" כל ילדי בית הספר התגלגלו מצחוק ורק הילדה עמדה בצד דואבת.

רבקה, שנשארה בכיתה, נותרה בודדה מול הלוח. על השולחן היה מונח ספר שהיא קראה בו במשך כל אותו זמן שהכיתה הייתה ריקה מלימודים. ליד הספר הזה, המתין לתורו בסבלנות מתוקה, ספר נוסף. הילדה הבינה מהר מאוד שזאת הזדמנות שאסור להחמיץ. היא ניגשה אל המורה, אמרה שקשה לה להיות בחוץ בהפסקות והתנדבה להיות תורנית בכל שבוע. בהפסקה, לאחר טאטוא זריז של החדר ומחיקת כל הכתוב על הלוח, הלכה אל השולחן האחורי וישבה ליד רבקה. בתחילה הנכה לא אמרה דבר ושתייהן ישבו שותקות, זאת קוראת והשנייה מביטה בה. לאחר כמה רגעים ביקשה הילדה לדפדף בספר שעמד יתום על השולחן.

הילדה האמינה למילים הכתובות. הן נראו לה נכונות. האותיות תמיד היו בסדר שהן אמורות להיות והרווחים לא היו סתם רווחים, הם היו השקט שנותן למשפטים את ההתרגשות. המילה שהייתה אהובה עליה במיוחד הייתה המילה 'פתאום'. היא תמיד הופיעה בראש פסקה

וכשהילדה נתקלה בה, היא עצרה וניסתה לנחש איזו תמורה בעלילה תגיע לאחר המילה המקסימה הזאת. כשראתה את אדיקות הקריאה, החלה רבקה להעביר לה את הספרים שקראה. הרבה דיבורים לא עברו ביניהן, רק הספרים החליפו ידיים.

הילדה למדה שמילים שיוצאות מן הפיות סביבה הן שקרניות, כאילו האוויר שמחוץ לגוף מקלף מהן את האמת. בניגוד למבוגרים המילים הקטנות שרבקה הוציאה מהפה היו אמתיות. כמעט בכל אחר צהריים נמלטה הילדה מביתה המלא ברעשים מרים, ביקרה בביתה של חברתה והקשיבה בהנאה מרובה לנגינתה באקורדיון. בעיניים עצומות ישבה שם, יודעת שכאשר תפקח אותן רבקה עדיין תהיה לצדה, עם מעט מאוד מילים והרבה מאוד נעימות. כך ישבו שתיהן, זאת ניגנה וזאת הקשיבה ובידיה ליטפה בובה זעירה שנטלה מאוסף הבובות הקטנות שקישט את המדף בפינת החדר.

בכל שבוע מסרה בידיה רבקה את הספרים שסיימה לקרוא ואיפשרה לילדה ללכת בדרך שאיש מעולם לא פתח בפניה והילדה, אף על פי שידעה שיש להתייחס אל המילים בעדינות, למדה מרבקה דבר או שניים על היחס הנכון לכתיבה.

בהפסקת עשר אחת, כאשר ישבו שתיהן יחד בכיתה וקראו, כל אחת בספרה, גישה את דרכה ושאלה, "תגידי, מה עושים לך הספרים שאת קוראת?"

הילדה, שלא הבינה בדיוק על מה היא נשאלת, נאלמה. איש מעולם לא שאל אותה על מה שקורה אצלה בפנים. היא לא ידעה שזהו דבר שאפשר לחלוק אותו עם אחרים. כאשר לא השיבה, הביטה בה רבקה לרגע ואמרה בשקט, "הספרים עושים אותי שאהיה קרובה יותר לטוב."

הילדה יושבה וחסבה. היו הבדלים גדולים בין המילים של המורים למילים של רבקה, אבל היו גם הבדלים דקים בין מה שקרה אצלה בבטן למה שרבקה אמרה.

בפעם אחרת אמרה לה, "את חייבת לקרוא את הספר הזה למדתי ממנו הרבה."

הילדה לקחה את הספר בידה והעבירה יד על האותיות שהיו בדיוק היכן שהן אמורות להיות. שוב התפלאה על מה שנזרק לעברה. היא לא ידעה שספרי קריאה הם משהו שצריך ללמוד ממנו. לה לא היה חשוב איזה ספר היא מחזיקה ביד. הקריאה שלה הייתה כמו לנסוע ברכבת הרים שירדה מן הפסים. עם הרבה קולות, אבל ללא כיוון וללא ביקורת. היא התעלמה לגמרי מהמחשבה מדוע הסיפור נכתב כמו שהוא נכתב. הספרים היו בעבורה מקום שיכלה להסתתר בו והיא לא ביקשה דבר נוסף.

"את יודעת מי כתבה אותו? קוראים לה הלן קלר." רבקה המשיכה ועיניה חייכו. שוב נפלה בה אי הבנה. היא לא יכלה לתת צבע למילים האלה. עד לאותו רגע לא נתנה את דעתה על כך שאם ספר קיים, סימן שמישהו כתב אותו, לא? אבל מה זה משנה מי?

החושים התערבבו אצל הילדה, לכל חפץ העניקה צבע ולכל קול נתנה ריח. לרבקה היה ריח של משבצות כתומות ולידידיה היו דיבורים של קצפת בפה. לכל משפחה יש הגוון שהוא רק שלה. במקום צבע להורים של רבקה היו מספרים על הידיים והילדה נתנה בהם סימנים. הספרות של האם הסריחו כמו הזפת שהיו מניחים על הגגות בתחילת כל חורף. למילים שלה היה צליל של מתכת והיא עטפה אותן בדבק. הן יצאו יחד בלי יכולת להיפרד לאותיות שלהן. הספרות שעל היד שלה צעקו כל הזמן.